

УДК 070(477):2]:004.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-21-33>

Галина Пристай

ORCID: 0000-0002-1728-288X

РЕЛІГІЙНА ЖУРНАЛІСТИКА У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

У праці досліджено актуальні питання та проблеми релігійної журналістики у цифрову епоху. Розглядається співпраця Церкви і медіа та наведені приклади покращення комунікації з вірянами й аудиторією, яка сприяє підтримці духовності і етичних цінностей у сучасному світі.

У роботі йдеться про те, що більшість єпархій України мають свої сайти та друковані видання, які допомагають популяризувати життя громади. Досліджено роль та особливості формування медіа-контенту часопису «Нова Зоря» Івано-Франківської архієпархії Української греко-католицької церкви, яке є потужним прикладом друкованого і електронного видання релігійної, духовної й просвітницької тематики. Аналізуються всеукраїнські друковані видання «Дзеркало тижня», «День», «Вечірній Київ», «Україна молода», «Урядовий кур'єр» та «Голос України» тощо. У статті ідентифіковано недоліки неякісної релігійної журналістики у сучасному світі. Для покращення якісного й відповідального висвітлення релігійних тем та для роботи фахівців у медіасфері були сформовані рекомендації.

Ключові слова: релігійна журналістика, медіа, храми, релігія.

Вступ. Українська журналістика у сфері релігії нині перебуває на стадії формування концептуальних засад та окреслення ключових напрямів розвитку. Релігійна тематика висвітлюється як загальнонаціональними, так і спеціалізованими виданнями, а також медіа, що представляють релігійні організації.

У цифрову епоху релігійна журналістика активно використовує сучасні медіа та технології для подання матеріалів на релігійну тематику. Це охоплює різноманітні формати, зокрема онлайн-видання, соціальні мережі, відеоблоги, подкасти та інші цифрові платформи, які сприяють розширенню аудиторії та забезпечують більш динамічну та інтерактивну комунікацію з читачами й глядачами.

Питання висвітлення діяльності українських церков і релігійних організацій у медіа недостатньо досліджене науковцями. У працях дослідників А. Юраша, С. Губенка, А. Бойко та О. Чиркової церковно-релігійна преса здебільшого аналізується з історичної перспективи. Лише науковець А. Юраш зосередив увагу на сучасному стані релігійної журналістики. На думку дослідника, релігійна журналістика має виконувати низку важливих функцій, серед яких [5]:

- тлумачення релігійної доктрини для зміцнення віри та формування стійкості до атеїстичних і міжконфесійних впливів, а також розвитку здатності аргументовано захищати власні переконання;
- поширення основ релігійного вчення серед представників інших конфесій та невіруючих, участь у теологічних і церковно-історичних дискусіях;
- інформування вірян і всіх зацікавлених про різні аспекти життя Церкви;
- аналіз суспільних процесів (політичних, економічних, культурних тощо) з погляду конкретної релігійної ідеології для формування власної церковної позиції щодо подій у суспільстві.

Нашу увагу привернуло видання «Церква у нових медіа України: проблеми та пріоритети комунікації» кандидатки наук із соціальних комунікацій, викладачки факультету журналістики

© Г. Пристай, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Львівського національного університету імені Івана Франка, випускниці, кураторки Літньої школи журналістики «Дня» Юліани Лавриш [4].

Зазначимо: видання Юліани Лавриш передовсім призначене для дослідників теми комунікації Церкви та суспільства, релігієзнавців, духівництва, журналістів, що пишуть на релігійну тематику. «Релігійна журналістика – це доволі делікатна тематика, зважаючи на різнобарв'я українського релігійного простору, – говорить Юліана Лавриш. – На мою думку, писати про релігію сьогодні у світських медіа – це непопулярно, оскільки ми у суспільстві не до кінця зрозуміли важливість духовних цінностей. Тому потрібно порушувати духовні проблеми у журналістиці, не ставити їх на останні позиції новинних блоків, не приписувати до рубрики культури чи соціального життя, а говорити про релігію самотутньо, без штучностей» [4].

Відповідно до Конституції України, держава та Церква функціонують окремо одна від одної, так само як і система освіти відділена від релігійних інституцій. Жодна релігія не може мати статусу обов'язкової, що гарантує невтручання держави у внутрішню діяльність релігійних організацій і водночас обмежує вплив цих організацій на ухвалення державних рішень [3].

Наголосимо: Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (ст. 5) визначає, що релігійні організації не можуть брати участь у діяльності політичних партій, не мають права їх фінансово підтримувати, висувати кандидатів до органів влади або брати участь у передвиборчій агітації [3]. Конституція України (ст. 35) гарантує кожному свободу віросповідання [3]. Кодекс етики українського журналіста підкреслює неприпустимість дискримінації, зокрема за релігійною ознакою [3].

Методи дослідження. Основні способи дослідження включають експертний підхід, порівняльний аналіз, польові дослідження, а також прогностичний аналіз.

Мета дослідження – обґрунтувати важливість релігійної журналістики в контексті цифрової епохи та її вплив на релігійні спільноти і суспільство загалом.

Результати та обговорення. У цифрову епоху релігійна журналістика набуває особливої актуальності, адже все більше людей звертаються до мережі Інтернет у пошуках знань і глибшого розуміння власної віри. Сучасні технології надають журналістам, які працюють у релігійній сфері, можливість оперативно та якісно поширювати новини, аналітику та інші тематичні матеріали. Водночас цифрове середовище створює і певні ризики, зокрема поширення дезінформації та маніпуляцій. Тому критичне мислення й уважна перевірка джерел необхідні для збереження достовірності та уникнення викривлення релігійного змісту.

Незалежні медіа в Україні виконують не лише інформаційну, а й просвітницьку функцію: вони сприяють формуванню культури довіри та розвитку критичного мислення. Релігійні організації як частина суспільного життя, а також діяльність духівництва та релігійних громад є об'єктами суспільної уваги. Відповідаючи на запит громадськості щодо інформації про ці структури, журналіст повинен дотримуватися принципів неупередженості, уникати мови ворожнечі та дискримінації. Водночас важливо, щоб медіа не уникали висвітлення важливих подій і проблем, пов'язаних із релігійною сферою, лише з остраху зачепити релігійні почуття.

Наголосимо: релігійна журналістика – це самостійний напрям журналістики, що зосереджується на висвітленні подій, явищ і проблем, пов'язаних із релігією. Її головне завдання – дослідження віровчень, релігійних обрядів, традицій та історії різних релігійних спільнот. Журналісти, які працюють у цій сфері, аналізують релігійні суперечності, діяльність духівництва, специфіку конфесійного світогляду, а також вивчають, як релігія впливає на суспільні й політичні процеси. Через таке висвітлення медіа сприяють глибшому розумінню ролі релігії у сучасному світі.

Окрім цього, релігійна журналістика має значення як інструмент дослідження соціокультурних явищ і виступає платформою для міжрелігійного діалогу та порозуміння.

Отже, яке місце займає цей напрям у сучасному інформаційному просторі? Насамперед релігійна журналістика допомагає аудиторії краще пізнати релігійну культуру та сприяє

налагодженню комунікації між представниками різних конфесій. Вона зосереджена на глибокому аналізі релігійної тематики, діяльності релігійних організацій, духовних практик, а також на оцінці ролі релігії у суспільстві та політиці.

Важливо відзначити, що впровадження цифрових і мультимедійних інструментів у роботу редакцій вимагає не лише відповідного технічного забезпечення, а й розвитку нових професійних навичок.

Більшість провідних новинних ресурсів і телеканалів приділяє увагу релігійній тематиці: висвітлюють події, що стосуються церковного життя, діяльності релігійних організацій, а також коментують актуальні питання віри. Журналісти, які спеціалізуються на цій темі, повинні мати ґрунтовні знання про релігії, їхні традиції, історію та догмати. Окрім цього, важливими є навички критичного мислення, аналітики, а також емпатія – здатність із повагою та розумінням ставитися до релігійних переконань інших.

Релігійна журналістика – багатогранна сфера, де органічно переплітаються теми політики, державотворення, культури, освіти, мистецтва, туризму, війни та навіть спорту. Завдяки цьому вона здатна показати взаємозв'язки між релігією та різними аспектами суспільного життя.

Медіа, що системно працюють із релігійною тематикою, відіграють важливу роль у формуванні обізнаності, підвищенні рівня культурної толерантності та міжрелігійного порозуміння. Журналістські матеріали, які ознайомлюють аудиторію з релігійними об'єктами: храмами, святинами, місцями паломництва, не лише інформують, а й сприяють збереженню духовної спадщини та посиленню інтересу до неї.

Отже, щоб професійно висвітлювати релігійну тематику, журналістам слід вивчати основи різних релігійних систем, розуміти їхні філософію, обряди та традиції. Важливо дотримуватися журналістських стандартів: бути об'єктивними, уникати стереотипів і суб'єктивних оцінок. Окрім того, журналіст має володіти здатністю до комплексного аналізу та вміти представляти тему з різних перспектив.

Таким чином, повага до релігійних поглядів є основоположною у висвітленні таких чутливих тем. Будь-яка інформація про релігії, конфесії чи їхні практики має ґрунтуватися на достовірних, нейтральних джерелах. У разі використання соціологічних даних важливо чітко вказувати методологію дослідження, обсяг вибірки, формулювання запитань, терміни проведення опитування та інші ключові параметри, які дають змогу правильно інтерпретувати отримані результати.

Варто зауважити, що Церква і медіа можуть співпрацювати для покращення комунікації зі своїми вірянами та аудиторією. Така комунікація сприятиме підтримці духовності й етичних цінностей у сучасному світі. Церква може використовувати медіа для поширення значущої інформації: інформування про події та заходи, надання різносторонньої підтримки через онлайн-ресурси. Водночас медіа може допомогти Церкві досягти нових аудиторій, популяризувати її цінності та місію. Важливо, щоб співпраця була заснована на взаєморозумінні та відкритості. Формат роботи, що може бути використаний для співпраці Церкви і медіа, включає розміщення духовних матеріалів на медіаплатформах, проведення спільних заходів та подій, а також обговорення етичних питань у медіапросторі. Ця співпраця може сприяти підтримці гармонії та взаєморозумінню між різними групами суспільства.

Необхідно наголосити: з 1991 р. спостерігається, що такі видання, як «Дзеркало тижня», «День», «Вечірній Київ», «Україна молода», «Урядовий кур'єр» та «Голос України», у кожному номері оприлюднювали інформацію на релігійну тематику. Часто видання обмежувалися публікацією заміток і фотофактами. Також варто відзначити, що онлайн-видання, такі як «Релігія в Україні» та «Церковний Вісник», спеціалізуються на цій темі і мають цікавий контент. Вони розглядають різні аспекти віри, церковного життя та релігійних подій у країні.

Медіа можуть виступати важливим каналом для пропагування миролюбного співіснування та взаєморозуміння між людьми різних віросповідань. Підкреслимо: часопис «Нова

Зоря», висвітлюючи теми, пов'язані з патріотизмом, духовними цінностями, культурною спадщиною та християнським світоглядом, сприяє збереженню внутрішньої стійкості суспільства та зміцнює його моральну витривалість.

Необхідно відзначити релігійний проєкт Української греко-католицької церкви «Живе телебачення», який сприяє активнішому включенню вірян у церковне життя. Важливу роль у розповсюдженні духовної інформації про життя Церкви і вірян через проведення богослужінь, катехизацію та інші релігійні заходи відіграє Коломийська єпархія Православної церкви України.

Слід зазначити, що важливим складником діяльності медіа є їхня роль у зміцненні духовної та культурної єдності українського суспільства. Прикладом такої роботи є івано-франківське видання «*Нова Зоря*», на сторінках якого регулярно з'являються публікації представників духовництва, богословські тлумачення та морально-етичні оцінки актуальних подій. Такий підхід дає змогу не лише інформувати читачів, а й виконувати просвітницьку та виховну функції, що особливо важливо в умовах національних викликів і криз.

Підкреслимо: більшість єпархій України мають свої сайти та друковані видання, які допомагають популяризувати життя громади та вірян. Це важливий спосіб спілкування з парафіянами та інформування їх про події, які відбуваються у церковному житті. Такі засоби масової інформації допомагають зберігати духовні цінності й традиції, а також сприяють єднанню вірян у спільному служінні та молитві. Часопис «*Нова Зоря*» Івано-Франківської архиєпархії Української греко-католицької церкви є потужним прикладом видання на релігійну тематику для громадськості. Цей часопис виходить щотижня і висвітлює життя Церкви, її історію, а також українське культурне життя. Це важливе видання для вірян Української греко-католицької церкви, яке допомагає їм бути в курсі подій у Церкві та сприяє поширенню культурних цінностей.

Зазначимо, що «*Нова Зоря*» виступає не лише інформатором, а й аналітичною платформою: завдяки глибоким, осмисленим текстам видання сприяє формуванню критичного мислення, допомагає аудиторії уникати паніки, маніпуляцій і фейкових повідомлень. У час коли інформаційний простір насичений недостовірною інформацією, надійні та зважені джерела, подібні до «*Нової Зорі*», набувають особливої ваги. Попри труднощі, пов'язані з війною, фінансовими обмеженнями та зменшенням тиражів, газета продовжує виконувати свою суспільну місію. Поєднуючи традиційні засади журналістики з активним використанням цифрових технологій, вона підтримує зв'язок із читачами як в Україні, так і за її межами, зберігаючи єдність не лише на фізичному, а й на ментальному рівні [1]. Завдяки діджиталізації редакція газети «*Нова Зоря*» впровадила нові формати подачі інформації, зокрема мультимедійні елементи: відео- та аудіоподкасти, інтерактивні графіки, що підвищують зацікавленість аудиторії та полегшують сприйняття складних тем.

Медіатренер Академії української преси, журналіст Андрій Юричко зауважує, що під час цифровізації регіональних і локальних медіа важливо відстежувати та аналізувати, що цікавить користувачів у соціальних мережах, що вони обговорюють. Наприклад, спостереження за обговореннями в чатах та групах може допомогти журналістам знайти теми для статей, зрозуміти настрої аудиторії та створити зміст, який буде цікавим для читачів [2].

Варто також зауважити, що з урахуванням специфіки цифрового середовища Незалежна медійна рада розробила рекомендації для журналістів, які висвітлюють релігійну тематику. У них наголошується на необхідності дотримання професійних стандартів і уникнення дій, які можуть загострювати конфлікти в суспільстві [6].

Слід наголосити, що храми мають вагомe значення не лише як осередки релігійного життя, а й як об'єкти культурної спадщини. Для багатьох людей це місця духовного зосередження, молитви, спілкування з вищою силою, а також проведення обрядів та релігійних практик. Водночас храми нерідко виступають осередками громади, де відбуваються святкові події, зібрання та культурно-релігійні заходи.

Окрім релігійного змісту, храми мають архітектурну, історичну й мистецьку цінність, адже в їхній формі, оздобленні й символіці відображено традиції, світогляд та історію конкретного народу чи регіону. Тому для якісного й відповідального висвітлення релігійної тематики медіа повинні:

- 1) забезпечити об'єктивне та різноманітне покриття релігійних тем;
- 2) розуміти й поважати традиції, вірування та погляди представників різних релігій;
- 3) дотримуватися журналістських стандартів і етики у висвітленні релігійних питань;
- 4) звертати увагу на освітні матеріали та контент, що сприяють взаєморозумінню між різними релігійними спільнотами;
- 5) підтримувати відкриту дискусію та діалог у сфері релігійних тем;
- 6) сприяти розвитку толерантності та взаємоповаги у суспільстві шляхом об'єктивного висвітлення релігійних питань.

Виокремимо недоліки неякісної релігійної журналістики у цифрову епоху:

- помилкова інтерпретація релігійних текстів та подій, яка може призвести до збентеження та непорозуміння серед читачів;
- нав'язування власної точки зору та прихована пропаганда певної релігії чи конфесії;
- відсутність об'єктивності та бажання залучити до дискусії різноманітні точки зору;
- агресивні заголовки та керування читачем заради сенсацій;
- непрофесіоналізм у створенні матеріалу та відсутність перевірки фактів;
- можливість спричинення конфліктів та образ.

Необхідно назвати перешкоди щодо висвітлення релігійної тематики фахівцями медіа:

1. Погіршення репутації видання через поширення неправдивої або відсутньої інформації.
2. Утрата читачької аудиторії через відчуття обману та неадекватних матеріалів.
3. Потенційні правові питання та судові позови за поширення недостовірної чи образливої інформації.
4. Погіршення відносин із релігійними спільнотами та організаціями через некоректність та некомпетентність у зверненнях.
5. Гальмування розвитку професійної журналістики та втрата довіри споживачів медіа-продуктів.

Таким чином, медіа можуть допомагати вірянам отримувати інформацію про свою релігію, традиції та обряди. Незважаючи на очевидні переваги цифровізації, є низка труднощів, які потребують системного вирішення.

Висновки. Підсумовуючи наведене вище, зазначимо, що нині цифрові технології впливають на всі сфери життя, у тому числі й на журналістику. Релігійна журналістика також зазнає впливу Інтернету та соціальних мереж, що відкриває нові можливості для поширення релігійної інформації. З одного боку, це сприяє швидкому та зручному доступу широкої аудиторії до релігійної інформації, а з іншого – викликає питання про достовірність та об'єктивність інформації, що поширюється в мережі. Таким чином, цифрова епоха ставить перед релігійною журналістикою нові виклики та можливості, на які потрібно реагувати та адаптуватися задля збереження якості та значимості релігійних матеріалів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх боків наукового пошуку з наведеної проблематики. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є дослідження зарубіжного досвіду особливостей функціонування та діяльності релігійної журналістики.

Література:

1. Інтернет-сайт «Нова Зоря». URL: <https://presa.ua/nova-zorja.html>
2. Інтернет-сайт «НСЖУ». Цифрова ера вже настала, і медіа повинні бути готові до цього нового виклику. URL: <https://nsju.org/navchannya/czyfrowa-era-vzhe-nastala-i-media-povynni-buty-gotovi-do-czogo-novogo-vyklyku-mediatrener-akademiyi-ukrayinskoyi-presy-and>

3. Конституція України. Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
4. Релігійна журналістика – делікатна тематика. URL: <https://day.kyiv.ua/article/media/relihiyna-zhurnalistyka-delikatna-tematyka>
5. Юраш А.В. Українська Церква в контексті сучасних політико-конфесійних та комунікативних процесів (історико-політологічний аспект) : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01. Львів, 1996.
6. Як писати про релігії, конфесії та/або релігійні організації. Рекомендація Незалежної медійної ради. URL: <https://detector.media/community/article/181373/2020-10-08-yak-pysaty-pro-religii-konfesii-ta-abo-religiyni-organizatsii-rekomendatsiya-nezalezhnoi-mediynoi-rady/>

References:

1. Website «Nova Zorya» [Electronic resource]. Retrieved from: <https://presa.ua/nova-zorja.html>
2. Website «NSJU». The digital era has already arrived, and the media must be ready for this new challenge. Retrieved from: <https://nsju.org/navchannya/czyfrova-era-vzhe-nastala-i-media-povynni-but-y-gotovi-do-czogo-novogo-vyklyku-mediatrener-akademiyi-ukrayinskoyi-presy-and>
3. Constitution of Ukraine – Section II. RIGHTS, FREEDOMS AND DUTIES OF MAN AND CITIZEN. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
4. «Religious journalism – a sensitive topic». Retrieved from: <https://day.kyiv.ua/article/media/relihiyna-zhurnalistyka-delikatna-tematyka>
5. Yurash A.V. Ukrainian Church in the context of modern political-confessional and communicative processes (historical and political science aspect): dissertation for the candidate of political sciences: 23.00.01 / Lviv. Ivan Franko State University. Lviv, 1996.
6. How to write about religions, denominations and/or religious organizations. Recommendation of the Independent Media Council. Retrieved from: <https://detector.media/community/article/181373/2020-10-08-yak-pysaty-pro-religii-konfesii-ta-abo-religiyni-organizatsii-rekomendatsiya-nezalezhnoi-mediynoi-rady/>

Halyna Prystai. Religious journalism in the digital age

The work explores current issues and problems of religious journalism in the digital age. It examines the cooperation between the Church and the media and provides examples of improving communication with believers and the audience, which contributes to the maintenance of spirituality and ethical values in the modern world. The work states that most dioceses in Ukraine have their own websites and printed publications that help popularize community life. The role and features of the formation of media content of the magazine «Nova Zorya» of the Ivano-Frankivsk Archdiocese of the Ukrainian Greek Catholic Church, which is a powerful example of a printed and electronic publication of religious, spiritual and educational topics, were investigated. The all-Ukrainian printed publications «Dzerkalo Tyzhnia», «Den», «Vechirniy Kyiv», «Ukraina Moloda», «Uryadovy Kurier» and «Holos Ukrainy», etc. are analyzed.

The article identifies the shortcomings of poor-quality religious journalism in the modern world. Recommendations have been formulated to improve the quality and responsible coverage of religious topics and for the work of specialists in the media sphere.

Key words: religious journalism, media, temples, religion.

Відомості про автора:

Пристаї Галина – кандидатка наук із соціальних комунікацій,
доцентка кафедри журналістики,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Надійшла 09.08.2025

Прийнята 12.09.2025

Опублікована 30.10.2025